

Indhold

Støtte til forælder eller barn?

Interview:

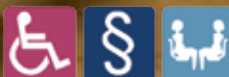
Lovgivningen og forældre med handicap

Støttemuligheder til forældre med handicap

At være forælder - en rettighed?

Tema:

Forældre med handicap

Indhold

DUKHsen handler denne gang om emnet forældre med handicap.

Familielivet er noget af det mest fundamentale i den menneskelige tilværelse. De fleste af os ønsker et liv med børn, der giver lykke, mening og glæde i vores liv. Det meste af tiden i hvert fald ;-)

Der er også mange mennesker med handicap, som ønsker at blive forældre. Og der er også masser af højt besungne konventioner, der hævder deres ret til forældreskabet. Men det betyder ikke nødvendigvis, at forældre med handicap altid har det let.

I dette nummer af DUKHsen sætter vi fokus på nogle af de problemer, som vi møder i vores rådgivning af forældre og myndigheder. Vi har som udgangspunkt interviewet Kirsten Plambeck fra Danske Handicaporganisationer, der er forfatter bag en rapport om vilkårene for forældre med handicap.

Artiklen "Støtte til forælder eller barn?" giver et billede af nogle af de problemstillinger, vi ser i DUKH. Og endelig giver vi i artiklen "Muligheder i lovgivninger for forældre med handicap" er oversigt over nogle af de paragraffer, der kan bruges til at støtte forældre med handicap.

Du er velkommen til at sende en kommentar til dette temanummer til mig på thomas.christensen@dukh.dk

Med venlig hilsen
Thomas C.

DUKH mener: at være forældre - en rettighed?	side 3
Støtte til forælder eller barn?	side 6
Lovgivning & forældre med handicap	side 9
Støttemuligheder til forældre med handicap	side 13
Principafgørelse: Praktisk hjælp i hjemmet	side 18

»DUKHsen« er et temahæfte om sagsbehandling på handicapområdet. Bladet udgives af Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet fire gange årligt.

Formålet er at belyse centrale problemstillinger, når det gælder sagsbehandling og retssikkerhed på handicapområdet og formidle DUKHs væsentligste erfaringer fra vores rådgivningsvirksomhed på området.

Ambitionen er, at »DUKHsen« skal kaste lys over praksis på handicapområdet og medvirke til at skabe debat om nogle af de aspekter af sagsbehandlingen, som giver anledning til problemer.

Bladet henvender sig til borgere og sagsbehandlere med faglig eller personlig interesse i området.

Udgiver:
DUKH ▫ Banegårdspladsen 2, 2. ▫ 6000 Kolding ▫ Tlf. 7630 1930 ▫ Fax 7554 2669 ▫ mail@dukh.dk ▫ www.dukh.dk
ISSN: 1903-0568

Ansvarshavende
Redaktion og kontaktperson: Alice Brun
Thomas Christensen,
thomas.christensen@dukh.dk
dr. tlf.: 22 68 10 47

DUKH mener: at være forælder - en rettighed?

af centerleder Alice Brun

Danmark anerkender sammen med mange andre lande i FN retten til at indgå ægteskab og stifte familie. Det med ægteskab kan tages mere eller mindre bogstaveligt, men vi har i hvert fald ret til at leve sammen med en partner og at få børn. Det gælder også mennesker med handicap.

Det er ikke alle forundt at få børn. Nogle vælger dem selv fra, for andre træffer naturen valget.

For andre igen er det samfundet eller pårørende, der gør det mere eller mindre svært at vælge børnene til. Vi – samfundet - kan forsøge at overbevise potentielle forældre om, at de for deres egen eller barnets skyld skal undgå at blive gravide eller skal vælge abort. Når barnet er født, kan vi forsøge at overbevise forældrene om, at barnet vil have bedre af at bo et andet sted, eller vi kan fjerne det med tvang. Eller vi kan vælge at gå i dialog med forældrene om, hvilken hjælp de skal have for at kunne være gode forældre og give barnet en god opvækst.

Et forældreskab indeholder mindst to parter: et barn og en mor og/eller far. Kommunen skal varetage både barnets og den handicappede forældres tarv. Disse tarv kan være sammenfaldende, og de kan være modstridende. Kommunen må i hvert enkelt tilfælde foretage en afvejning af, hvad der er den bedste løsning for både barnet og forælderen. Det stiller høje krav til de kommunale medarbejders faglighed og etik. At begive sig ind i relationen mellem en forælder og dennes barn er at bevæge sig ind i et følelsesmæssigt minefelt.

Følelsesmæssigt minefelt

I Danmark har vi valgt kompensationsprincippet som et af de overordnede principper i handicappolitikken. Mennesker med handicap skal kompenseres for deres handicap, så de kan leve som alle andre, med de variationer der nu er inden for gruppen "alle andre". Dette princip gælder også for forældre med handicap, hvad enten de har pådraget sig funktionsnedsættelsen før eller efter barnets fødsel.

Kompensationsprincippet

Mange forældre med handicap har en funktionsnedsættelse, som er fuldstændig ligegyldig i relation til forælderrollen. De klarer forælderrollen lige så godt eller lige så skidt som andre uden handicap. I nogle familier har handicappet en betydning, men der er så en anden forælder som kan kompensere, så familien klarer forældreopgaven uden hjælp. I andre familier kan der være brug for praktisk hjælp, ændring af boligen, pædagogisk støtte, ledsagelse, støtte til befordring, hjælpemidler m.v. Der er ikke noget i lovgivningen, der forhindrer kommunen i at

Forældreskab ikke nævnt specifikt i lovgivning, men der er mange muligheder

yde den hjælp, der gør det muligt at varetage forældrerollen. Der er faktisk utrolig mange muligheder. Men compensation til at kunne varetage forældrerollen er heller ikke nævnt specifikt (som så meget andet i øvrigt heller ikke er det), og dermed bliver flere afgørelser overladt til den enkelte medarbejders skøn.

Mange afgørelser omhandler praktiske spørgsmål, som man som udenforstående nemt kan undervurdere, men som imidlertid har stor betydning for forældrerens mulighed for at udfylde forældrerollen: Skal boligen indrettes, så forælderen med en funktionsnedsættelse kan passe, pleje, lege og holde opsyn med sit barn, uanset hvor i boligen det befinder sig? Skal forælderen kunne ledsage sit barn til skolefester, forældremøder og fodboldkampe? Eller er det nok, at en eventuel anden forælder kan gøre det? Hvor mange pligter kan man pålægge den anden forælder og store børn i familien?

Afgørelser om praktiske spørgsmål

Andre afgørelser må træffes på baggrund af undersøgelser, der er fyldt med dilemmaer og vanskelige faglige vurderinger, fordi der er en potentiel konflikt mellem barnets og forældrerens behov.

Konflikt imellem barnets og forældrerens behov

Eksemplerne er mange. Det kan være, at forælderen har en personlighedsforstyrrelse eller en hjerneskade, som betyder, at hun har svært ved at indgå i sociale relationer, når hun føler sig presset, også når det gælder barnet. Hvordan er det muligt at kompensere, så barnet ikke lider overlast og udvikler sig følelsesmæssigt normalt?

Eksempler på sager, hvor forældre og børn har forskellige interesse

Eller det tilfælde, hvor begge forældre har en lettere udviklingshæmning og kan have svært ved at udsætte egne behov. Hvordan kan de kompenseres, og hvor mange chancer skal de have til at bevise, at de kan tage sig af barnet?

Eller de sager, hvor forælderen har hjælpere døgnet rundt, og barnet skal have hjælp af og forholde sig til mange skiftende personer. Hvordan sikrer man barnet en stabil voksentilknytning?

Og endelig eksemplet med forælderen, der ikke kan holde ud, at der hele tiden er hjælpere og myndigheds personer, der blander sig, overvåger og giver karakterer. Hvordan kan man med respekt for forælderen sikre barnets tarv?

Der er ingen generelle svar, og der er ingen enkle svar. Men spørgsmålene er for væsentlige til at blive overladt til den enkelte kommunale medarbejders afgørelse eller til et holdningsmæssigt, fagligt eller økonomisk rivegilde mellem en børne- og familieafdeling og en voksenhandicapafdeling.

Ingen enkle svar

Derfor er det nødvendigt, at kommunerne forholder sig til det faktum, at voksne med handicap får børn, og at børns foræl-

dre kan få et handicap, og at nogle af disse voksne har brug for kommunen støtte for at kunne være forældre som alle andre.

Det vil gøre en forskel,

- at kommunen i sin handicappolitik har tilkendegivet, at forældre med handicap skal have støtte til at være forældre og have et familieliv som alle andre, og at den politiske ledelse tilkendegiver, at politikken også i praksis skal ligge til grund for forvaltningernes og institutionernes arbejde
- at kommunens administrative ledelse er opmærksom på behovet for samarbejde og koordinering på tværs af forvaltninger, afdelinger og institutioner for at yde familien en sammenhængende støtte, og at ledelsen forlanger og prioriterer, at denne koordinering sker i praksis
- at de enkelte kommunale enheder kender til deres egne og kommunens samlede muligheder for at støtte forældre med handicap i at være forældre
- at det er aftalt, hvordan kommunen arbejder med de familier, hvor der er tvivl om, at der kan kompenseres tilstrækkeligt for handicapet til at forælderen kan varetage forælderrollen
- at kommunen har en åben dialog med forældrene/de kommende forældre om støttebehov, kompensationsmuligheder og eventuelle bekymringer om varetagelsen af forælderrollen, og at kommunens afgørelser er velbegrundede
- at kommunen har aftalt opfølgning med familien, så støtten tilpasses det aktuelle behov

FN's konvention om rettigheder for personer med handicap

Artikel 23

Respekt for hjemmet og familien

1. Deltagerstaterne skal træffe effektive og passende foranstaltninger til at afskaffe diskrimination af personer med handicap i alle forhold vedrørende ægteskab, familieliv, forældreskab og personlige forhold på lige fod med andre med henblik på at sikre:

a) anerkendelse af retten for alle personer med handicap i den giftefærdige alder til at indgå ægteskab og stifte familie på basis af de kommende ægtefællers frie og uforbeholdne samtykke,

b) anerkendelse af retten for personer med handicap til frit og under ansvar at bestemme antallet af deres børn og intervallerne mellem dem og til at få adgang til alderssvarende oplysninger samt undervisning om forplantning og familieplanlægning, samt at der sørges for de nødvendige midler til, at de kan udøve disse rettigheder,

c) at personer med handicap, herunder børn, bevarer deres fertilitet på lige fod med andre.

2. Deltagerstaterne skal sikre de rettigheder og det ansvar, som hhv. tilkommer og påhviler personer med handicap, med hensyn til værgemål, formynderskab, adoption af børn og lignende retsbegreber, såfremt disse retsbegreber findes i national lovgivning, dog således at barnets tarv altid er af altafgørende betydning. Deltagerstaterne skal yde passende bistand til personer med handicap ved disses udførelse af deres pligter som opdragere af børn.

3. Deltagerstaterne skal sikre, at børn med handicap har lige rettigheder med hensyn til familieliv. Med henblik på at virkeliggøre disse rettigheder og forebygge, at børn med handicap skjules, forlades, vanrøgtes eller isoleres, forpligter deltagerstaterne sig til at give tidlige og omfattende

oplysninger, tilbud og støtte til børn med handicap og deres familie.

4. Deltagerstaterne skal sikre, at et barn ikke adskilles fra sine forældre mod deres vilje, undtagen når kompetente myndigheder, hvis afgørelser er undergivet retlig prøvelse, i overensstemmelse med gældende lov og praksis bestemmer, at en sådan adskillelse er nødvendig af hensyn til barnets tarv. Et barn må under ingen omstændigheder adskilles fra sine forældre på grund af, at enten barnet eller den ene eller begge forældre har et handicap.

5. Deltagerstaterne skal, hvis den nærmeste familie ikke er i stand til at passe et barn med handicap, udfolde alle bestræbelser på at tilvejebringe alternativ pasning hos den fjernere familie eller, hvis dette ikke lykkes, i samfundet i familieliggende omgivelser.

Støtte til forældre eller barn?

af Vibeke Larsen & Thomas Christensen

Når en kommune møder en familie, hvor den ene eller begge forældre har et handicap, kan sagsbehandleren ofte blive i tvivl, om man rent lovgivningsmæssigt skal hjælpe familien med udgangspunkt i børne- eller voksenbestemmelserne. Hvor er fokus? På forælderen eller barnet. Gør det nogen forskel – kan man spørge – bare så længe familien får hjælp? Ja – det gør faktisk en stor forskel.

i DUKH ser vi en del sager med forældre, der alene har et fysisk handicap, men som føler, at kommunen sætter spørgsmål ved deres rolle og evne som forældre. Der er tale om mennesker, som ikke har andre problemer, end at de f.eks. sidder i kørestol.

Alligevel sker det tit, at kommunen i disse sager tager udgangspunkt i børnebestemmelserne og vælger den tilgang, at der skal ydes særlig støtte til barnet. Det efterlader meget let forældrene med det indtryk, at hjælpen gives, fordi de ikke kan varetage deres opgave som forældre.

I disse sager er der imidlertid mulighed for, at kommunen kan give hjælp efter voksenbestemmelserne. Her er tilgangen, at forældrene skal kompenseres for deres funktionsnedsættelse, så de med praktisk støtte, hjælpemidler m.v. bliver i stand til at leve så normalt som muligt og gør dem i stand til at løfte deres forældreopgave.

DUKH har også sager med forældre, som har en psykisk funktionsnedsættelse, som har ind-

flydelse på deres muligheder for at varetage deres barns behov. Det er klart, at disse sager rummer flere aspekter end de sager, hvor borgeren blot har et fysisk handicap.

I denne artikel giver vi først et eksempel med en borger, der alene har en fysisk funktionsnedsættelse – herefter ser vi nærmere på de tilfælde, hvor borgerens funktionsnedsættelse også påvirker evnen som forælder.

Et eksempel

Marie er 35 år gammel, hun er bevægelseshandicappet. Hun går med krykker indendørs, men er helt afhængig af sin kørestol, når hun skal ud. Marie har i perioder smerter, og hun bliver hurtigt trætt.

Marie har et fleksjob 25 timer om ugen, Søren har fuldtidsarbejde, Sammen har de datteren Julie på 3. Søren er i perioder i udlandet med sit arbejde.

Marie har hjælpere, som bl.a. hjælper med hendes personlige hygiejne. Hun har søgt kommunen om flere hjælpetimer, da det er et problem for hende at være alene med Sofie i mange timer ad gangen, ikke mindst når Søren er ude at rejse.

Marie har henvendt sig til sin sagsbehandler, som er i tvivl om, hvordan hjælpen skal ydes. Spørgsmålet er, om der skal ydes hjælp efter bestemmelserne om støtte til voksne eller om hjælpen skal ydes som særlig støtte til Sofie.

Marie oplever, at hun derhjemme trækker store veksler på sin mand Søren, da det er ham, som varetager de praktiske opgaver i hjemmet. Det er også ham, der i perioder varetager de fleste praktiske opgaver i forhold til Sofie.

Forskel på hjælpen

Tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt det er Marie eller Sofie, der skal have hjælp. Gør det nogen forskel, hvis kommunen yder den hjælp, familien har brug for?

Ja, det gør en stor forskel!

Hvis hjælpen gives til Marie, vil den skulle ydes efter reglerne om støtte til voksne. Det betyder, at hjælpen tager udgangspunkt i kompensationsprincippet, som handler om at yde hjælp, der afhjælper eller begrænser konsekvenserne af Maries nedsatte funktionsevne.

Det vil sige, at Marie kompenseres for sin nedsatte funktionsevne, så hun får mulighed for at varetage sin forældreopgaver på trods af sin funktionsnedsættelse.

Tilgangen er her, at Marie skal have hjælp, så hun kan være mor til Sofie – dvs. hun får hjælp til de praktiske opgaver, der er med at hjælpe Sofie i tøj, hente og bringe Sofie i børnehaven osv. Der er ved vurdering af støttebehovet alene fokus på Marie og hendes funktionsnedsættelse – og der bliver ikke

Forældre med ADHD

Et andet eksempel er forældre med ADHD. Her er der tale om en gruppe, som har problemer med at bevare overblikket, koncentrationen samt at skabe struktur i deres hverdag. Og i denne gruppe er der nogle, som alene har brug for støtte og hjælp til at skabe struktur og overblik i hverdagen. Det kan f.eks. være hjælp til at skabe overblik over økonomien, post og hjælp til at få betalt regninger til tiden. Forælderen med ADHD får herigennem en velfungerende hverdag og mulighed for at tage vare på sine børn. Andre vil have så alvorlige følger af deres ADHD, at det påvirker

hele familiens situation. Forælderen egne problemer er så indgribende, at det kan være vanskeligt for ham eller hende at varetage sine barns behov.

Her kan der være behov for mere indgribende foranstaltninger, f.eks. familiebehandling, hvor forældrene får støtte til at få hverdagen til at fungere, så barnets behov bliver tilgodeset. Der kan også være behov for andre former for støtte, f.eks. at barnet får en støttekontaktperson, der kan hjælpe barnet med nogle af de forhold, som mor eller far ikke er i stand til.

stillet spørgsmålstegn ved Maries evne til at være forælder.

Hvis hjælpen derimod skal ydes til Sofie, vil udgangspunktet være, at Sofie har særlige behov, og at der er brug for støtte til at sikre hendes opvækstvilkår.

For at vurdere om der kan ydes hjælp, skal kommunen i samarbejde med familien gennemføre en socialfaglig undersøgelse efter servicelovens § 50. Her afdækkes familiens situation, behov og trivsel.

Mange forældre med handicap oplever, at der i denne situation bliver sat spørgsmålstegn ved deres evne og mulighed for at være forældre, og at fokus flyttes fra det, der er væsentligt for dem: At deres funktionsnedsættelse betyder, at de har brug for praktisk hjælp for at kunne varetage forældreopgaven.

Set fra Maries synspunkt er hjælpen en forudsætning for, at hun får mulighed for at deltage og være aktiv i forhold til Sofie på lige fod med andre forældre.

Psykisk handicap

I DUKHs rådgivning er vi også i kontakt med forældre, der også har en psykisk funktionsnedsættelse, som har indflydelse på deres mulighed for at varetage deres barns behov.

Her er det ikke altid tilstrækkeligt at yde kompenserende hjælp til forælderen, idet man ikke kan kompensere for den nedsatte funktionsevne, så barnets trivsel og udviklingsmuligheder sikres.

I de situationer kan det være vanskeligt for kommunen at få overblik over, hvilken hjælp der skal bevilges – og efter hvilke bestemmelser.

Fokus på barnet

Her har DUKH eksempler på, at man i kommunen meget hurtigt alene har fokus på barnet og ikke længere på bestemmelserne om kompensation til forældrene. Det betyder, at forældrene oplever, at der kommer for meget fokus på deres forælderevne, og at de ikke får

den kompensation, som måske kan bidrage til at de på trods af deres funktionsnedsættelse kan klare dele af forældreopgaverne.

En del af disse sager er meget vanskelige – og meget følelsesladede – ikke mindst for familierne. Der er eksempler på sager, hvor forældrene har vanskeligt ved at klare de praktiske opgaver omkring barnet, men også har problemer med at varetage barnets behov for omsorg, trivsel og psykisk udvikling. Nogle forældre oplever, at det er deres fysiske funktionsnedsættelse, der alene er problemet. De har ingen erkendelse af, at de ikke er i stand til at varetage barnets behov uden støtte.

Interessekonflikt

Det er meget vanskelige sager for forældrene – men også for kommunen. Fordi der ligger en potentiel og i nogle sager en ganske reel interessekonflikt imellem forælder og barn. Og det stiller kommunen i en svær situation, da den skal kompensere og støtte begge parter. Forældrene har krav på kompensation, men barnet har også krav på den støtte, som er nødvendig for at sikre dets udvikling.

Her vil det ofte være nemmere for kommunen at være opmærksom på barnets behov. Mens det kan være en udfordring at fastholde perspektivet om, at forældrene har brug for og kan være berettiget til handicapkompenserende støtte ved siden af en særlig støtte til barnet og familien efter reglerne om særlig støtte til børn og unge, f.eks. familiebehandling, pædagogisk støtte til forældrene, eller mere indgribende hjælpeforanstaltninger.

Overordnet er dette område præget af, at forældre med handicap er en ganske uens gruppe, hvor der ikke er nogen facitliste eller enkle og generelle svar. I nogle sager – som i tilfælde med Marie – kan problemet løses med praktisk hjælp til forælderen. I andre sager er det også nødvendigt at kompensere i forhold til barnets behov. Men i alle sager er det væsentligt at være opmærksom på, at en funktionsnedsættelse som udgangspunkt ikke er ensbetydende med, at man er ude af stand til at varetage opgaven som forælder.

* Vibeke Larsen var ansat i DUKH som faglig koordinator indtil 1/1 2009. I dag er hun afdelingsleder i Syddjurs Kommune. Vibeke Larsen skriver som privatperson og på baggrund af sin erfaring i DUKH og ikke som ansat i Syddjurs Kommune.

Undersøgelse:

Lovgivningen & forældre med handicap

Af Informationsmedarbejder Thomas Christensen

Konsulent i DH Kirsten Plambeck

I 2000 gennemførte en projektgruppe under DH – Danske Handicaporganisationer (der dengang hed DSI) en undersøgelse af forholdene for forældre med handicap. Undersøgelsens resultater blev sammenfattet i en rapport forfattet af Kirsten Plambeck. I denne artikel ser vi nærmere på nogle af konklusionerne fra rapporten, og vi har spurgt forfatteren, hvordan hun ser på området i dag – her knapt et årti efter undersøgelsen.

I dag er det mere end 10 år siden, at DH undersøgte forholdene for forældre med handicap. I kølvandet på projektet blev der udgivet en rapport med resultaterne af undersøgelsen.

Om projektet

Projektet havde til formål at undersøge vilkårene for forældre, der havde et handicap, som ikke direkte påvirkede deres evne som forældre. Målgruppen for undersøgelsen var dermed ikke psykisk udviklingshæmmede og andre grupper med behov for hjælp til at udvikle deres evne som forældre.

Tværtimod var det ideen at undersøge den gruppe, der på lige fod med alle andre

forældre kunne varetage ansvaret for deres børn, men hvor der kunne være behov for hjælp til at overkomme fysiske og praktiske barrierer i hverdagen.

Målet med projektet var at afdække særlige problemstillinger for denne målgruppe – også set i forhold til lovgivningen, og den hjælp borgerne kunne få i kommunen. Den endelige rapport indeholdte tillige en række råd og anbefalinger.

Resultater og konklusioner

En del af projektet havde også til formål at afklare konsekvenserne af borgerens handicap i forhold til evnen som forælder. Konklusionerne er her:

- at handicapet i sig selv ikke påvirker forældrekompetencen,
- at målgruppen selvsagt er en meget uens gruppe med forskellige behov,
- at man ved at støtte forældrene i deres forælderrolle også støtter børnene.

Mulighederne i lovgivningen

Mere interessant i denne sammenhæng er imidlertid undersøgelsens konklusioner vedrørende den eksisterende lovgivning og kommunernes muligheder for at give hjælp til at støtte forældrene i deres rolle som forældre.

Kompensation til forældrene

Her er det budskabet, at lovgivningen på det sociale område ikke direkte sigter på at kompensere netop forældre med handicap. Lovgivningen herunder Serviceloven rummer masser af muligheder for at kompensere, men fokus ligger imidlertid på forælders eget behov som person og ikke som forælder.

Når kommunerne på basis af vejledninger og lignende skal tage stilling til, om borgerens nedsatte funktionsevne giver ret til hjælp, så indgår behovet for at være forælder ikke som relevant kriterium. Du kan groft sagt få hjælp til indkøb, men ikke nødvendigvis til at løfte dit barn.

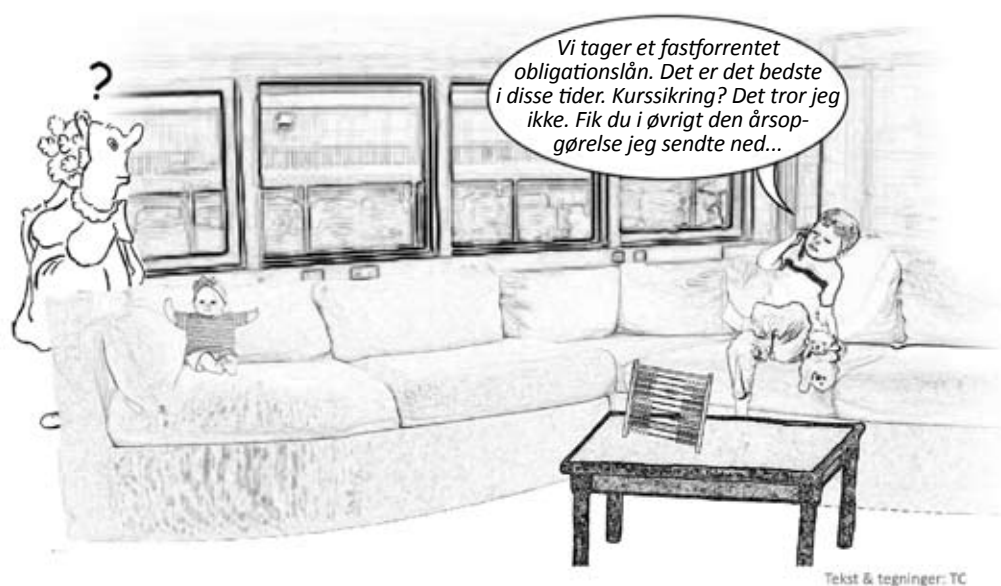
Uens hjælp i kommunerne

På ene side er der forskellige muligheder i lovgivningen for at give hjælp, hvis kommunerne er indstillet på det. Men det er åbent for fortolkning, om behovet for at være forælder også giver ret til hjælp. Denne manglende kobling imellem borgerens funktionsnedsættelse og rollen som forælder betyder også, at Ankeinstanserne ikke i en evt. klagesag har mulighed for at pålægge kommunerne at yde hjælp.

Alt i alt medfører dette, at der er forskel i sagsbehandlingen i de enkelte kommuner. Nogle kommuner er mere velvillige og fantasifulde, når det handler om at finde muligheder i lovgivningen, end andre.

Støtte til børnene

Der findes også flere muligheder i lovgivningen for at støtte børnene. Men disse bestemmelser er ikke særligt anvendelige i forhold til problemstillingen. Lovgivningen omkring støtte til børn giver mulighed for at støtte børn med et handicap. Og afhjælpe følgerne af barnets funktionsnedsættelse. Men problemstillingen er jo her, at det er forælderen og ikke barnet, der har brug for støtte.

Ifølge undersøgelsen foretaget af DH (Danske Handicaporganisationer) er en af konsekvenserne af manglende hjælp til en forælder med handicap, at barnet går ind og tager et ansvar, som det måske ikke kan håndtere.

Konsekvenser af manglende hjælp

Undersøgelsen rummer også en række konklusioner omkring nogle af konsekvenserne af manglende eller utilstrækkelig hjælp. Det handler om, at

- forældre ganske enkelt ikke kan være forældre for deres børn og deltage i barnets liv på lige fod med andre forældre.
- det kan være svært at opretholde ligestillingen i et parhold, hvor den ene forælder har et handicap. Her vil den handicappede part ofte være meget afhængig af partneren i forhold til børnene.

- partneren uden et handicap kan blive meget belastet i hverdagen, fordi han/hun løfter alle opgaver med børnene, arbejde og den handicappede selv.
- børn af forældre med et handicap går ind og påtager sig et stort ansvar, som de måske ikke er klar til at løfte.

Status i dag

I dag er det næsten 10 år siden, at undersøgelsen blev lavet. Vi har spurgt Kirsten Plambech – som nævnt forfatter til den endelige rapport - om, hvordan hun ser på undersøgelsens resultater i dag.

Spørgsmål til Kirsten Plambech

I 2001 var en af jeres centrale pointer, at der manglede en kobling i lovgivningen imellem rollen som forælder og behovet for kompensation. Og at der var behov for en tydeliggørelse af lovgrundlaget.

Hvordan ser du på den problemstilling i dag?

”Desværre er det min opfattelse, at forældre med funktionsnedsættelser fortsat møder vanskeligheder i praksis. Kombinationen af fordomme og forudindtagne holdninger og et manglende retsligt juridisk grundlag for at yde kompensation medfører vanskeligheder med at opnå den nødvendige og relevante støtte til at være forældre. Det er desuden min erfaring,

at der fortsat er stor forskel på de kommunale løsninger.

Spørgsmålet giver mig i øvrigt anledning til at tænke over behovet for en opfølgende undersøgelse. Det kunne være interessant.”

Er der sket ting siden da?

”Få lovgivningsmæssige forbedringer er der sket. For eksempel i vejledningen til merudgifter efter servicelovens § 100. Her fremgår det bl.a. af eksemplerne på daglige håndsrækninger, at der kan være tale om at ledsage børn til dagtilbud, skole, behandling, fritidstilbud eller lignende, at hjælpe med at give mindre

børn tøj på, bade dem, give dem mad e.l., at hjælpe med at smøre børnenes madpakker m.v. Det er positivt og en direkte følge af handicaporganisationernes arbejde for at tydeliggøre lovgrundlaget.

I vejledningen til støtte til køb af bil efter servicelovens § 114 er det bl.a. også nævnt, at forælderrollen kan indgå i den samlede vurdering af ansøgerens situation.

Men det er ikke tilstrækkeligt, og det er kun vejledninger. Desuden er det ikke sikkert, at disse bestemmelser er relevante for alle forældre med handicap.

Jeg er under alle omstændigheder fortsat af den overbevisning, at det er nødvendigt at tydeliggøre forældreskabets betydning for behovet for kompensation i lovgivningen.”

Råd til sagsbehandleren

Har du et godt råd til den sagsbehandler, som har en sag med en forælder, som har et handicap?

”Lyt til den enkelte forældres fortælling om, hvordan handicappet påvirker muligheden for

at være forældre, søg viden i de relevante handicaporganisationer – og måske hos DUKH - og anvend servicelovens bestemmelser fleksibelt. Selvom forældre med handicap ikke direkte er nævnt i lovgivningen, er der muligheder for at yde personlig og praktisk bistand, hjælpemidler, merudgifter m.v. på baggrund af en konkret og individuel helheds-vurdering.”

Råd til borgeren

Har du omvendt et godt råd til den forælder, som har fået et barn og har brug for hjælp i kommunen?

”Beskriv tålmodigt, på hvilken måde funktionsnedsættelsen påvirker hverdagen og muligheden for at være forældre og beskriv de behov for støtte, det medfører. Kontakt relevante handicaporganisationer for at få råd og vejledning. Find handicaporganisationerne på www.handicap.dk. En handicaporganisation kan eventuelt formidle kontakt til andre forældre i samme situation, som det kan være nyttigt at dele erfaringer med. Tag kontakt til DUKH med henblik på information og viden om de konkrete lovgivningsmæssige støttemuligheder.”

Støttemuligheder til forældre med handicap

Af konsulent Helle Nygaard

Konsulent i DUKH Helle Nygaard

Som omtalt i artiklen "Lovgivningen & forældre med handicap" i dette temanummer, så fokuserer lovgivningen ikke specifikt på problemstillingen forældre med handicap. Men det er ikke ensbetydende med, at lovgivningen mangler muligheder for at støtte forældrene i deres rolle som forældre. I denne artikel søger vi at give et overblik over nogle af de redskaber, som rent faktisk findes.

forældre med et handicap henvender sig til DUKH for at få råd og vejledning om de muligheder, der er i lovgivningen for at få støtte til at udfylde forældrerollen.

Forældrene giver udtryk for, at de i flere situationer er afskåret fra at deltage i arrangementer eller drage omsorg for barnet, som de ellers ville have gjort, hvis de ikke havde haft et handicap. Det giver dårlig samvittighed over for barnet, og disse mennesker har tit en følelse af, at de ikke slår til som forældre.

Det giver ofte meget komplicerede forløb i samarbejdet med kommunen. I nogle situationer ser kommunen på borgerens egne behov for støtte, men

ikke de afledte behov, der opstår i forhold til barnet, som ikke har et handicap.

I andre situationer kan kommunen have en bekymring for, at barnet udsættes for omsorgssvigt pga. forældrenes handicap, hvorfor man sætter ind med et bredt team af fagpersoner, som skal støtte familien.

Særligt de sager, hvor der er tale om en forælder med et svært handicap eller en stærkt progredierende (fremadskridende - borgerens tilstand forværres gradvist) lidelse, kan være komplicerede. Her vil forælderen ofte være henvist til at drage omsorg for sine børn udelukkende gennem andre personer – som oftest ufaglærte hjælpere.

Voksenbestemmelser

For at finde frem til den rigtige bestemmelse er det vigtigt at finde ud af, hvem der har behov for støtte. Er det barnet, der har behov for støtte, eller er det forælderen, der har behov for støtte til at løse opgaver i "jobbet" som forælder. Fokus for dette temanummer er rollen som forælder, så derfor vil den overvejende del af efterfølgende gennemgang fokusere på voksenbestemmelserne.

Lovgivningen rummer en lang række muligheder for at en forælder med handicap kan få hjælp til at være forælder på den måde, som han eller hun ønsker. Helt overordnet handler det om, at personer med nedsat funktionsevne jf. kompensationsprincippet* skal kompenseres for følgerne af deres nedsatte funktionsevne. Dette gælder også kompensation i forhold til rollen som forælder. I det efterfølgende giver vi en oversigt over nogle af mulighederne.

Personlig og praktisk hjælp i hjemmet

Tit og ofte har forældre med handicap behov for hjælp til almindelige ting som f.eks. at få børnene op af sengen om morgen og af sted til børnehave eller lignende. Her kan kommunen give personlig og praktisk hjælp, så forældre med handicap kan klare opgaver i forhold til deres mindreårige børn.

Hjælpen er af praktisk karakter og kan som nævnt bestå i at sørge for, at børnene kommer ud af sengen, får tøj på og spist morgenmad og gjort klar til børnehave. Kommunen kan også yde hjælp til disse opgaver, selvom der er en rask/ikke handicappet ægtefælle i hjemmet, hvis f.eks. den ikke-handicappede forælder er på arbejde om morgenen. Læs mere om denne problemstilling i artiklen: "*Praktisk hjælp i hjemmet*".

Hvis en forælder har behov for hjælp i mere end 20 timer, eller kommunen har svært ved at yde hjælpen, så kan forælderen selv ansætte en hjælper. Borgeren skal dog kunne fungere som arbejdsleder** for sin hjælper.

Relevante bestemmelser på området

Den personlige og praktiske hjælp kan ydes i henhold til lov om social service § 83. Hjælpen skal fastsættes ud fra den enkelte borgers individuelle og konkrete behov for støtte. Når en borger selv ansætter en hjælper i hjemmet, er lovgrundlaget § 95, stk. 2 i Serviceloven.

Den øverste klageinstans på det sociale område Ankestyrelsen har truffet flere væsentlige afgørelser på dette område. Det drejer sig om afgørelserne C-17-01, O-133-95. Du kan læse mere om C-17-01 i artiklen: "*Praktisk hjælp i hjemmet*".

*Kompensationsprincippet er en hjørnesten i dansk handicappolitik og handler om at afhjælpe eller begrænse konsekvenserne af en nedsat funktionsevne hos borgeren. Målet er, at mennesker med handicap i så vid udstrækning, som det er muligt, kan deltage i samfundslivet på lige fod med alle andre.

** Indtil 1/1 2009 skulle borgeren kunne fungere som arbejdsgiver for sin hjælper - det vil sige håndtere spørgsmål som løn, ferie mm. Men efter nytår er lovgivningen blevet ændret, således at borgeren nu "kun" skal kunne fungere som arbejdsleder for sin hjælper - det vil sige være den, der lægger vagtplaner, afholder personalemøder

Hjælpen giver – hvad enten der er tale om praktisk hjælp eller en hjælpeordning efter § 95, stk. 2 forælderen mulighed for at få opgaver løst i forhold til sine børn. Men vel at mærke i hjemmet.

Borgerstyret personlig assistance

Hjælpen kan i nogle tilfælde ydes efter de nye regler om borgerstyret personlig assistance - BPA. Her kan borgeren få tilskud til ansættelse af en hjælper.

Men i modsætning til ansættelse en hjælper efter § 95, stk. 2 kan en hjælper efter denne ordning også anvendes til f.eks. ledsagelse ude for hjemmet. Fokus og anvendelse er med andre ord bredere for BPA.

Relevante bestemmelser på området

Lovgrundlaget er servicelovens § 96. Loven er blevet ændret den 1. januar 2009. De væsentligste ændringer i loven er en fjernelse af det såkaldte aktivitetskrav (tidligere var et højt aktivitetsniveau hos borgeren en forudsætning for hjælpen) samt det forhold, at borgeren ikke længere skal fungere som arbejdsgiver, men "kun" arbejdsleder for sin hjælper. Læs mere om borgerstyret personlige assistance på Landsorganisationen Borgerstyret Personlig Assistances hjemmeside: www.lobpa.dk

Betingelserne for at komme i betragtning til BPA er, at borgerens behov ikke kan dækkes via de former for praktisk hjælp (§ 83, 95 stk. 2), som vi har gennemgået ovenfor. Borgeren skal have et massivt plejebehov samt behov for overvågning. Det er stadig en betingelse, at borgeren selv fungerer som arbejdsleder.

Ledsagelse

Forældrene og ikke mindst deres børn tilbringer ikke hele ugen bag hjemmets fire vægge! De fleste går til idræt eller andre former for fritidsaktiviteter. Der kan med andre ord være et behov for hjælp til at komme ud.

Her kan det være muligt at få hjælp til en ledsager, der kan hjælpe forælderen. Betingelsen er imidlertid, at børnene er selvhjulpne. Ledsagerens opgave vil være at tage sig af forælderen, men det er forælderen, der har det fulde ansvar for børnene. Forældrene bestemmer selv, hvilke aktiviteter ledsagelsen skal anvendes til.

Relevante bestemmelser på området

Ledsageordning ydes i henhold til lov om social service § 97 med højst 15 timer månedligt. Se også Ankestyrelsens afgørelse C-20-03, der handler om, hvorvidt hjælperen også skulle tage sig af børnene, når familien var ude.

Håndsrækninger

Endelig er der også mulighed for at søge hjælp til løsning af praktiske opgaver (håndsrækninger) efter § 100. Denne paragraf kommer først ind i billedet, når kommunen har vurderet, om det er muligt at give praktisk hjælp efter § 83. Hvis det ikke er tilfældet, kan det være, at støtten kan gives som tilskud til en nødvendig merudgift efter

§ 100. I denne situation vil borgeren købe sig til støtten og få udgiften dækket af kommunen. En betingelse for støtte (blandt andre) er, at der er tale om udgifter, der er en direkte direkte og nødvendig følge af borgerens handicap.

Relevante bestemmelser på området

Lovgrundlaget er lov om social service § 100. I vejledningen til samme er der direkte nævnt på eksempler på støtte til forældre-rolle - f.eks. ledsagelse af børn til dagtilbud, skole, behandling, fritidstilbud eller give mindre børn på og lignende ting.

Hjælpe midler

Det kan være, at personen med handicap har behov for et særligt hjælpemiddel for at kunne varetage rollen som forælder. Det kan være et særligt puslebord, en særlig kravlegård med højdeindstilling osv.

Relevante bestemmelser på området

Hjælpe midler ydes i henhold til lov om social service § 112 / § 113.

Samværsudgifter

En forælder med handicap kan have øgede udgifter i samværet med sit barn, når vedkommende ikke bor sammen med sin partner/ægtefælle. I disse tilfælde kan man søge om økonomisk støtte til udgifter i forbindelse med samvær med børn.

Det kan f.eks. dreje sig om udgifter til transport mellem forældrenes bopæl. Her rummer lovgivningen mulighed for at kompensere, såfremt forælderen med et handicap har ekstra høje transportudgifter. Bestemmelsen giver også mulighed for at yde hjælp til andre samværsudgifter som f.eks. kost.

Relevante bestemmelser på området

Grundlaget er lov om aktiv socialpolitik § 83. Bevillingen forudsætter, at kommunen i første omgang vurderer, om forælderen selv har mulighed for at betale udgiften.

Ankestyrelsen har udtalt, at lov om aktiv socialpolitik § 83 er en specialbestemmelse. Det vil sige, at en ansøgning om økonomisk støtte til samværsudgifter skal behandles i henhold til denne lovgivning for ud for serviceloven og pensionsloven.

Ankestyrelsen har også kigget nærmere på, hvilken støtte forældre med handicap kan opnå i henhold til lov om aktiv socialpolitik § 83. Principafgørelserne hedder A-14-01 og A-9-03.

Man skal være opmærksom på, at støtten ydes efter Lov om aktiv socialpolitik (§ 83), som ikke er en handicap-kompenserende ydelse. Det betyder også, at støtten kun gives til økonomisk trængende.

Samvær

I de situationer hvor forældrene ikke bor sammen, er det generelt væsentligt at være opmærksom på, at en kommune ikke er forpligtet til at yde hjælp til samvær, der går ud over det generelle udgangspunkt for samvær, uanset om forældrene selv måtte have indgået en anden aftale. På den anden side er det i drøftelserne mellem kommune og borger væsentligt at være opmærksom på, at kommunen ved sin vurdering om støtte må tage

udgangspunkt i den fastsatte samværsresolution, og om samværet har forløbet i overensstemmelse med denne.

Når handicappet påvirker evnen som forælder

Udover mulighederne i lovgivningen for at afhjælpe mere praktiske problemstillinger, er der også hjælp at hente, hvis selve handicappet påvirker evnen som forælder. Det kan være, at forælderen har behov for støtte i samværet med sit barn.

Socialpædagogisk støtte

I disse tilfælde er der mulighed for, at personen med handicap kan søge socialpædagogisk bistand til opretholdelse af samvær med børnene, hvis den nedsatte funktions-evne kan kompenseres med socialpædagogisk støtte.

Relevante bestemmelser på området

Socialpædagogisk støtte ydes i henhold til lov om social service § 85. Ovenstående er fastsat i principafgørelse C-3-06

Socialpædagogisk støtte kan f.eks. være hjælp til at strukturere samvær, gennemføre udflugter med mere.

Børnebestemmelser

Indtil nu har vi i denne artikel alene behandlet bestemmelser på voksenområdet. Fælles for disse har været, at de alle tager udgangspunkt i forældrens – den voksnes – behov. Men der findes også en række bestemmelser på børneområdet, som måske kan være relevante at overveje i de familier, hvor der findes en forælder med handicap. Disse bestemmelser fokuserer på barnet og er særligt relevante i de tilfælde, hvor handicappet også påvirker borgerens evne som forældre

Særlig støtte til barnet

Børn til forældre med psykisk funktionsnedsættelse som f.eks. udviklingshæmning kan have særlig behov for støtte i deres udviklingsforløb. Støtten kan bestå af en praktisk eller pædagogisk støtte i hjemmet, en personlig rådgiver til barnet, aflastningsfamilie eller døgnophold.

Relevante bestemmelser på området

Bestemmelserne i servicelovens § 52 stk. 3 kan her finde anvendelse og ydes i forhold til graden af behovet for støtte. Når der skal iværksættes støtte i henhold til servicelovens § 52, skal der foretages en undersøgelse af barnets behov for støtte i henhold til lov om social service § 50

Der er altså samlet set en del redskaber i lovgivningen for at støtte forældrene i deres rolle som forælder. Kommunen kan give støtte til at tage med børnene ud og se en fodboldkamp eller følge dem i daginstitution hver dag. Men hvorvidt hjælpen bliver bevilget afhænger af en konkret individuel vurdering af hvert tilfælde. Denne artikel har gennemgået nogle af mulighederne. Kommunen skal være opmærksom på, at den skal behandle en ansøgning om hjælp efter alle de muligheder for hjælp, der er i lovgivningen.

Principafgørelse:

Praktisk hjælp i hjemmet

Den øverste klageinstans på det sociale område Ankestyrelsen har tidligere truffet afgørelse i en sag, hvor en familie havde fået afslag på praktisk hjælp til pasning af børnene. Ankestyrelsens afgørelse var, at forældre med handicap efter en konkret vurdering kan være berettigede til hjælp til at klare opgaver i forbindelse med deres børn.

Af Informationsmedarbejder Thomas Christensen

En familie, hvor moderen har en medfødt cerebral parese (spastisk lammelse), har tidligere fået bevilget praktisk hjælp til familiens to børn, der på tidspunktet for sagens vurdering er 3 år og 6 år. Faderen er håndværker og tager af sted om morgenen mellem kl. 5 og 6.30. Det medfører, at moderen har behov for at få hjælp til at få børnene klar om morgen og af sted til børnehaven.

Afslag på praktisk hjælp

Kommunen giver afslag med henvisning til kommunens serviceniveau, og den omstændighed, at familier med en rask ægtefælle ikke kan komme i betragtning til hjælp. Kommunen oplyser dog, at der kan gives hjælp til personlig pleje af moderen, men altså ikke til at støtte hende i rollen som forælder.

Kommunen behandler efterfølgende også sagen som en ansøgning efter servicelovens § 100 (dengang 84) om nødvendige merudgifter. *Altså om moderen kan købe sig til bistand til at klare opgaverne med børnene om morgenen for så at få betalt denne merudgift af kommunen.

Men heller ikke § 100 giver ifølge kommunen mulighed for at yde hjælp. Igen er begrundelsen, at ægtefællen er rask, samt at henvender modtager højeste førtidspension med et ekstra beløb til dækning af hjælp i forbindelse med hendes sygdom.**

Det sociale nævn

Familien anker i første omgang afgørelsen til Det sociale nævn (1. klageinstans).

Med hensyn til den praktiske hjælp til at få børnene i børnehaven om morgenen, giver nævnet kommunen medhold med den begrundelse, at moderen bor sammen med børnenes far, der sammen med hende har det daglige ansvar for børnene.

Nævnet er også enig i kommunens afgørelse om, at hjælpen ikke kan ydes som nødvendig merudgift efter § 100. Nævnets begrundelse herfor er, at borgeren modtager social pension og ikke er omfattet af en hjælpeordning.**

Ankestyrelsen

Da sagen er af principiel karakter havner den i Ankestyrelsen.

Ankestyrelsen kan ikke umiddelbart træffe afgørelse i sagen, da den ifølge styrelsen ikke er tilstrækkeligt oplyst. Man mangler oplysninger om moderens funktionsniveau. Ankestyrelsen hjemviser derfor sagen til kommunen til fornyet behandling. Selvom styrelsen ikke træffer direkte afgørelse i sagen, kommer den alligevel med en række interessante bemærkninger.

For i modsætning til nævnet mener Ankestyrelsen ikke, at man kan udelukke, at ansøger har behov for og dermed er berettiget til at modtage hjemmehjælp til opgaver i forbindelse med børnene.

Hjælpen kan ikke ydes som merudgift efter § 100, men der er andre muligheder i lovgivningen til at give hjælp til udførelse af nødvendige praktiske opgaver, som ansøger ikke selv kan udføre.

En rask ægtefælle

Ankestyrelsen fremhæver også, at kommunen i forbindelse med bevilling af praktisk hjælp skal vurdere ansøgerens samlede situation, herunder familie forhold, netværk og øvrige medlemmer af husstande. Men det forhold, at ægtefællen ikke har et handicap, er ikke alene grund nok til at afvise at give hjælp til ting, som faderen ikke kan klare, fordi han er på arbejde. Væsentligt er det ifølge Ankestyrelsen, at faderen ikke har muligheder for at ændre sine arbejdstider. Ankestyrelsen hjemviser således Det Sociale Nævns afgørelse til fornyet vurdering og afgørelse i kommunen.

Du kan læse mere om afgørelsen på denne hjemmeside: <http://www.socialjura.dk/index.php?id=10845>

* Servicelovens § 100 er subsidær i forhold til § 83 om personlig og praktisk hjælp. Det vil sige, sagsbehandleren skal først vurdere, om det er muligt at give praktisk hjælp efter 83, før hun vurderer, om det er muligt at give hjælp efter § 100

** Ifølge reglerne kan du ikke modtage hjælp til merudgifter efter § 100, når du samtidig modtager førtidspension efter den gamle ordning – altså før 2003 – og du ikke samtidigt er bevilget en personlig hjælpeordning.

Fakta: Afgørelsen C 17 01

Principafgørelse om: hjemmehjælp handicappet forælder personlig og praktisk hjælp til børn

Lov: lov om social service lovbekendtgørelse nr. 944 af 16. oktober 2000 ' 30 ' 75, stk. 1 og 2 ' 71, stk. 1 og 2 (OBS alle § henvisninger omhandler gammel servicelov)

Bekendtgørelse, cirkulære etc.: Socialministeriets bekendtgørelse nr. 328 af 22. april 1998 om kvalitetsstandarder m.v. for hjælp efter " 71 og 72 i lov om social service Socialministeriets vejledning nr. 59 af 6. marts 1998 om sociale tilbud til ældre m.fl., kap. 5

Børne- og Ungeområdet: Støtte og indsatser til børn med fysisk og psykisk handicap

Få viden og overblik over problemstillinger og udfordringer samt regler indenfor området børn og unge med handicap

Indhold

Kurset giver dig:

- viden og overblik over livsvilkårene for disse børn og deres familier og de særlige udfordringer i arbejdet med familierne og regler om handicapkompenserende ydelser
- viden om reglerne for særlig støtte til børn og unge - med fokus på børn med handicap
- indsigt i DUKH's erfaringer fra enkeltsagsrådgivning om dilemmaer, som ofte opstår i sagsbehandlingen
- eksempler på konkrete arbejdsmetoder
- overblik over området, men vi når ikke i dybden med de enkelte emner

Kurset tager udgangspunkt i fire overordnede temaer:

- Livsvilkår får familier med børn med handicap, formål med støtten, mødet mellem "normalverdenen" og "systemverdenen"
- Handicapkompenserende støtte efter Serviceloven
- Anbringelsesreformen, særlig støtte til børn efter Serviceloven med særlig fokus på børn med handicap
- De svære skift - overgang fra ung til voksen

Målgruppe

Målgruppen er sagsbehandlere eller socialrådgivere, der arbejder med børn og unge med psykiske eller fysiske funktionsnedsættelser. Kurset henvender sig både til ledere, myndighedssagbehandlere og socialrådgivere i dag- og døgnforanstaltninger for børn og unge med handicap.

Tid & Sted

2009

27. - 28. april	Næstved
7. - 8. september	Århus
26. - 27. oktober	København

Mulighed for at rekvirere kurset

Derudover tilbyder DUKH i samarbejde med Servicestyrelsen dig muligheden for at rekvirere kurset gratis til din arbejdsplads.

Tilmelding COK - Center for Offentlig Kompetenceudvikling

Kurset afholdes i samarbejde med Servicestyrelsen. For yderligere information kontakt fagansvarlig Vibeke Larsen, tlf.: 22 68 23 00, e-mail vibeke.larsen@dukh.dk. Tilmeldingen på <http://cok.dk/side.asp?side=Kategorier.asp&kategori=3&id=9318&HideRightMenu=1&pageid>

Lovgivningsguider

Hjælp os med at hjælpe borgere med handicap

DUKH har udgivet en række guider om forskellige ydelser, som vi ofte rådgiver om. Guiderne er tænkt, som en hjælp til den, der ønsker en kortfattet og let tilgængelig introduktion til de mest almindelige bestemmelser på et område. Hvis du sidder i en position, hvor du har kontakt med mennesker, der kunne bruge vores guider, så udfyld nedenstående kupon og send eller fax den til os. Guiderne kan også findes på www.dukh.dk. Du kan også bestille guider ved at sende en mail til mail@dukh.dk

Udfyld og fax denne side til DUKH på 75 54 26 69 eller send en mail til mail@dukh.dk

Ja jeg ønsker at få tilsendt en eller flere af DUKHs guider til borgeren

- Sæt kryds Arbejdsevnetoden antal: _____
- Sygedagepenge antal: _____
- Støtte til bolig antal: _____
- Merudgifter til børn antal: _____
- Tabt arbejdsfortjeneste antal: _____
- Støtte til bil antal: _____

Guider skal sendes til:

Kommune - organisation - forening _____

Kontaktperson _____

Adresse _____

Postnr. og by _____

Få DUKHsen i din indbakke

Udfyld og fax denne side til DUKH på 75 54 26 69 eller send en e-mail til thomas.christensen@dukh.dk

Sæt kryds Ja tak jeg ønsker at modtage DUKHsen

Navn _____

E-mailadresse _____

Evt. kommune - organisation - forening _____

Vi behandler alle oplysninger med fortrolighed, og vi videreformidler ikke e-mailadresser til andre.

DUKHsen - temahæfte udgivet af

DUKH
Banegårdspladsen 2, 2. sal
6000 Kolding
Tlf. 7630 1930

Redaktion og kontaktperson
Informationsmedarbejder Thomas Christensen
thomas.christensen@dukh.dk
Dir. tlf.: 22 68 10 47